

 Document de treball FUNDACIÓ JAUME BOFILL

Com és l'orientació educativa a Catalunya?

Síntesi de la recerca Després de l'ESO què puc fer? De
Màrius Martínez i Laura Arnau

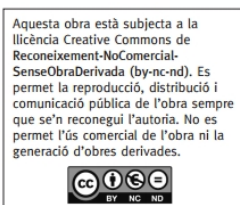
Jaume Blasco Julià

MARÇ 2015

Les publicacions de la Fundació Jaume Bofill
estan disponibles per a descàrrega al web
www.fbofill.cat.

Primera edició: febrer 2016

© Fundació Jaume Bofill, 2016
Provença, 324
08037 Barcelona
fbofill@fbofill.cat
<http://www.fbofill.cat>

Autors: Jaume Blasco Julià
Coordinació de continguts: Fathia Benhammou i Paula Veciana.
Disseny: Amador Garrell
Fotografia de la coberta: Lluís Salvadó

Aquest document sintetitza les conclusions de l'estudi "L'orientació educativa dels joves de 12 a 16 anys a Catalunya", basat en una enquesta a equips directius, tutors i orientadors de 115 centres de secundària públics i concertats, realitzada entre març i maig de 2013, sobre les pràctiques, problemes i necessitats actuals en l'àmbit de l'orientació educativa, així com en sis estudis de cas qualitius.

L'estudi ha estat elaborat per Màrius Martínez, Laura Arnau i Marta Sabaté, membres de l'Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat Autònoma de Barcelona. L'autoria del present document correspon a Jaume Blasco Julià.

Acabar l'ESO: i després què?

Qualsevol jove que acaba l'Ensenyament Secundari Obligatori (ESO) hauria de tenir un projecte per al seu futur immediat: continuar estudiant en un itinerari acadèmic (batxillerat) o professionalitzador (cicles formatius), o provar d'inserir-se en el mercat laboral.

Les decisions que conformen aquest projecte són el resultat d'un llarg procés en el que s'hi acumulen experiències personals, la trajectòria acadèmica, les expectatives de la família, les relacions amb l'entorn, els companys i el professorat, i els referents socials i culturals.

Malgrat la rellevància d'aquesta transició en la vida de les persones, aquest procés resulta sovint atzarós i contradictori, menant a una presa de decisions poc raonada i, en conseqüència, a un elevat risc de fracàs, tant en la compleció i acreditació de l'ESO com en la continuació de l'itinerari acadèmic i professional.

L'orientació educativa

L'orientació educativa consisteix en un conjunt d'accions destinades a ajudar els joves a concretar el seu projecte de desenvolupament acadèmic i professional, i a portar-lo a la pràctica amb raonables possibilitats d'èxit.

L'orientació acompanya el jove en un procés participatiu i reflexiu, per ajudar-lo a identificar les seves capacitats, competències i interessos, i permetre-li prendre decisions autònomes, clares i realistes en matèria de formació i treball. Igualment, vetlla per prevenir l'abandonament de l'ESO, i assegurar l'acreditació i la continuïtat en els estudis.

Les activitats que conformen el procés d'orientació són tant de naturalesa individual com grupal, i combinen accions puntuals amb un seguiment continuat del procés de definició del projecte. Típicament, se n'ocupen els professionals de l'orientació, amb el concurs de tutors, professorat, famílies i agents externs, així com la participació del mateix jove i la seva família.

Com s'orienta a Catalunya?

L'orientació acadèmica i professional és una pràctica plenament instaurada a Catalunya, amb només un 0,3% de centres educatius que no realitzen cap activitat per orientar sobre l'elecció d'itineraris i un 1,2% que no en fan cap sobre els interessos professionals.

Això no obstant, aquest estudi identifica vuit grans mancances en la forma en què es desenvolupa, actualment, l'orientació educativa a Catalunya:

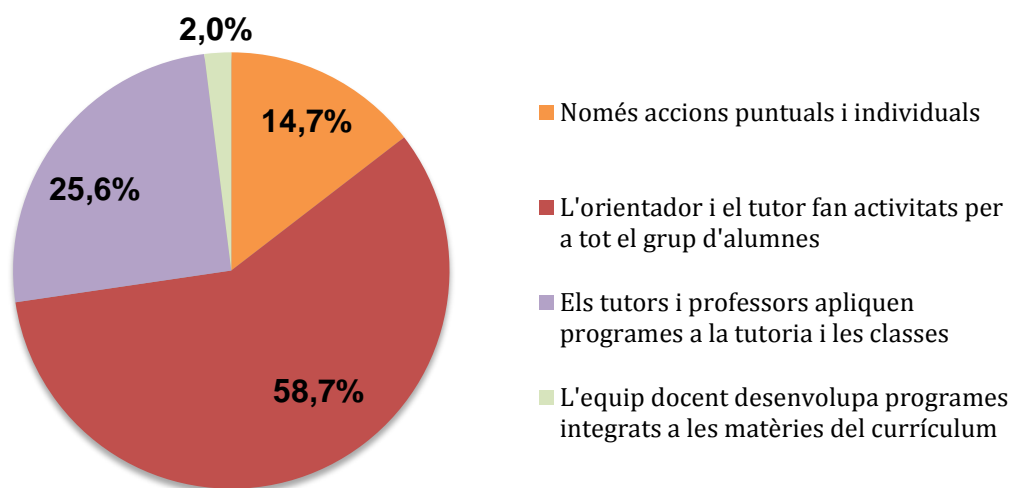
1. Puntual i discontinua

La majoria d'activitats consisteixen en entrevistes individuals (el 75,8% dels centres les empen per orientar en l'elecció d'itineraris), i visites i xerrades ocasionals amb el grup classe (un 55,6% dels centres), sense una estratègia continuada per integrar-les.

2. L'orientació continua fora del currículum

La orientació es desenvolupa, fonamentalment, a l'hora de tutoria, sense implicar tot l'equip docent ni ser present en el conjunt de les matèries que s'imparteixen. Només un 2,0% dels centres desenvolupa plenament la infusió de l'orientació en el currículum, consistent en què l'equip docent, amb la coordinació de l'orientador, desenvolupi programes integrats en les matèries curriculars.

Només el 2% dels centres integra plenament l'orientació al currículum

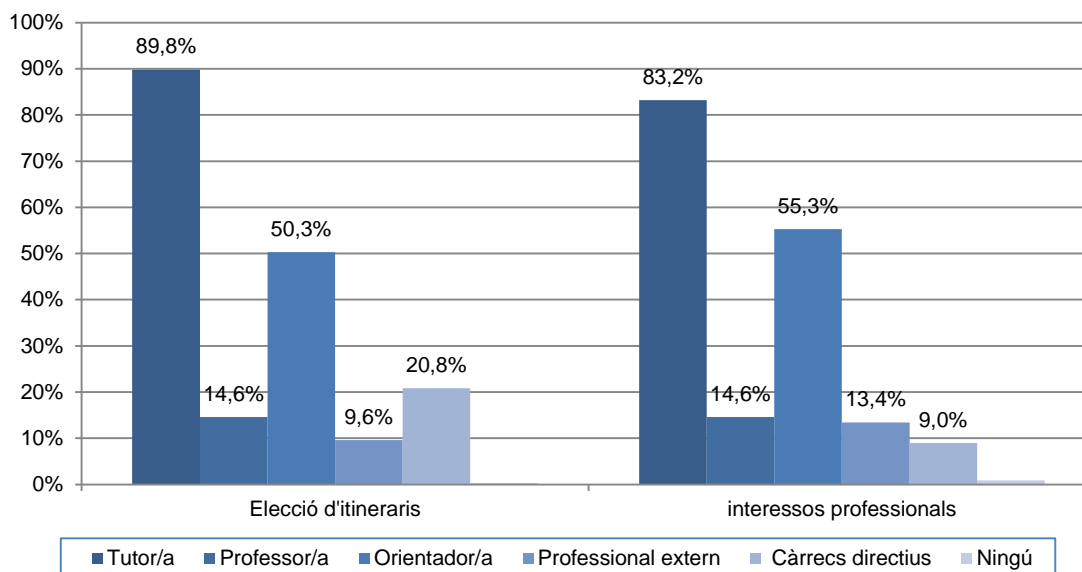

3. Més pes dels tutors que dels orientadors

La preponderància de l'hora de tutoria suposa que els tutors assumeixin més del 80% dels continguts en d'orientació acadèmica i professional, i pràcticament el 100% de les tasques d'entrevista individual amb les famílies i els alumnes. Això resulta problemàtic, ja que cada tutor té assignats 30 alumnes, no sempre ha rebut formació específica en orientació, i només disposa del temps de la tutoria per treballar-hi. Alhora, les tasques d'orientació no comporten cap reconeixement, ni en forma de reducció de la carrega lectiva ni de complement salarial.

Els tutors porten el pes de l'orientació

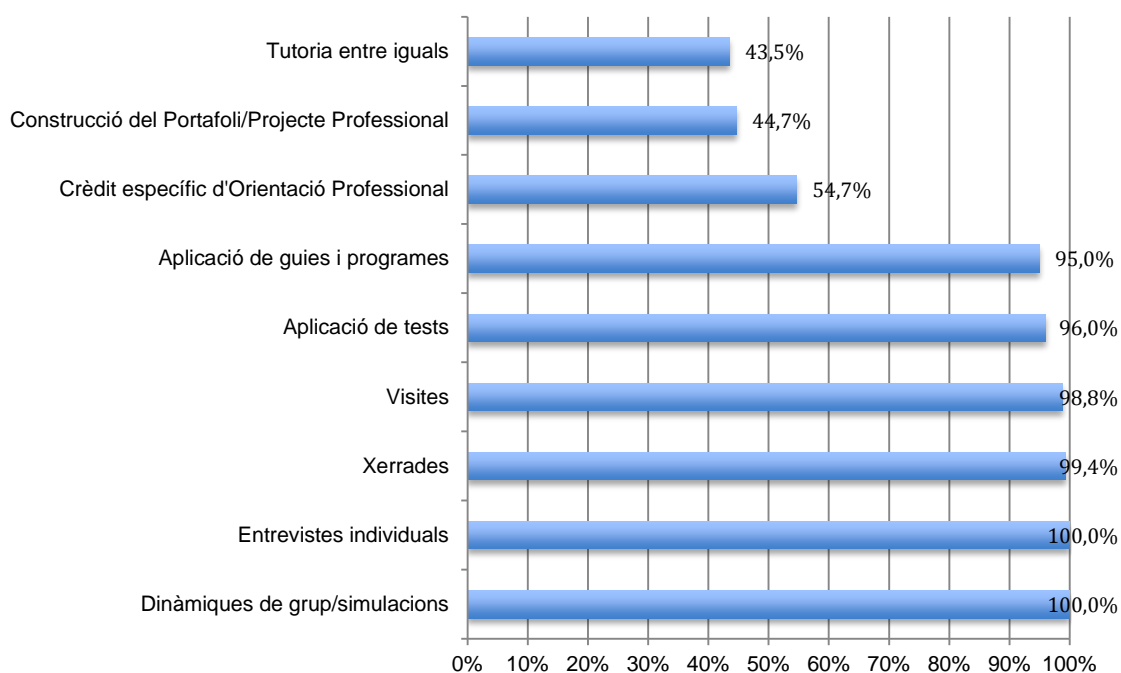
(% de cada perfil professional que participa en els diferents continguts d'orientació)

4. S'innova poc

Més de la meitat dels centres no apliquen les activitats més avançades en orientació, com ara la tutoria entre iguals o el portafoli o projecte professional, i el crèdit específic d'orientació només es desenvolupa en el 54,7% dels centres.

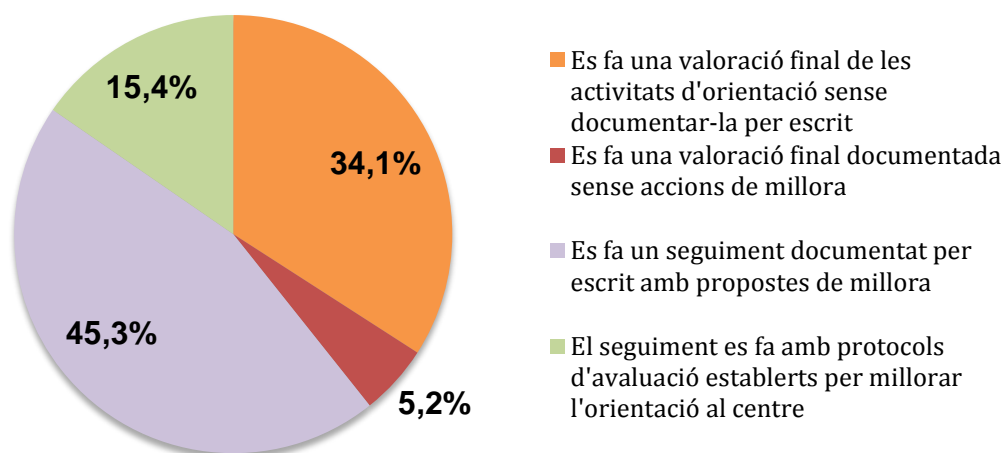
Les pràctiques més innovadores estan absents en la meitat dels centres

5. Poc formalitzada i avaluada

La formulació de les activitats d'orientació no es formalitza en un "projecte d'orientació de centre" que les estructurï i guiï. Tampoc l'avaluació i seguiment se solen formalitzar: fins a un 34,1% dels centres no documenten la valoració de les activitats d'orientació, per només un 15,4% que disposa de protocols explícits d'avaluació i elaboració de propostes de millora.

El 40% dels centres no formalitzen el seguiment i les accions de millora

6. L'orientació comença massa tard

Tot i que l'orientació acadèmica (adreçada a millorar els resultats acadèmics i gestionar el recorregut formatiu) es desenvolupa al llarg de tota l'ESO, les activitats d'orientació professional (sobre les vocacions, interessos i objectius professionals) es concentren en el darrer curs, quan els alumnes han d'escollir l'itinerari educatiu o professional.

Aquesta tardança dificulta les accions de prevenció ja que, d'una banda, sol ser massa tard per reconduir una trajectòria insatisfactòria, i de l'altra, motiva als alumnes a anar construint els seus projectes professionals al marge dels centres educatius.

7. L'alumnat que "no necessita orientació"

En alguns centres es menciona l'existència d'alumnes que, en no presentar dificultats acadèmiques ni expressar demandes d'assessorament, resten "invisibles" al procés d'orientació. Aquests joves no reben suport en la definició del seu projecte acadèmic i professional fins que falta molt poc temps per acabar l'ESO.

8. Poca participació de l'entorn

Els centres solen organitzar activitats puntuals amb agents externs, com ara visites i xerrades. Això no obstant, rarament existeixen xarxes locals articulades amb aquests actors externs (sector productius, gremis, o entitats) i amb altres recursos del territori (com els serveis locals d'ocupació, joventut, educació o benestar social) que explotin plenament les oportunitats d'orientació que ofereixen aquests actors.

Propostes d'actuació

Sobre la base dels resultats obtinguts, suggerim tres actuacions prioritàries per a la millora de l'activitat orientadora a Catalunya:

❖ Definir un model d'orientació de referència

Les mancances detectades s'expliquen, almenys en part, per la manca d'un model d'orientació a Catalunya que, sense ser necessàriament prescriptiu, proveeixi referents i criteris clars per dissenyar, organitzar i desenvolupar l'acció orientadora als centres educatius. Aquest model s'hauria de concretar en una proposta sobre el què, el qui, el com i el quan de l'orientació educativa a Catalunya, amb suggeriments i exemples concrets sobre com dissenyar i implementar la infusió curricular; l'anticipació i continuïtat de les estratègies d'orientació; la distribució de funcions entre docents, tutors i orientadors; la construcció d'aliances amb l'entorn del centre, i el seguiment d'uns mínims protocols per formular i avaluar l'orientació.

❖ Reforçar la formació a docents i tutors

Els tutors i docents desenvolupen un paper rellevant en l'orientació, que encara ho podria ser més en un escenari de plena infusió curricular. Els enquestats citen la formació específica en orientació com a primera necessitat a cobrir per tal de poder millorar i professionalitzar la tasca orientadora. Això no obstant, el 72% dels mateixos enquestats declaren haver participat en accions de formació permanent en orientació acadèmica i professional, la qual cosa indica que no es tracta d'omplir un buit sinó de millorar els continguts i qualitat de la formació que actualment s'ofereix.

❖ Innovar, avaluar i adaptar

El coneixement sobre el "què funciona" en matèria d'orientació educativa és encara incipient, la qual cosa dificulta la identificació de pràctiques de referència. Tanmateix, la literatura internacional indica que petites modificacions en les practiques d'orientació pot tenir un impacte molt rellevant sobre les trajectòries dels joves. Per aquest motiu, suggerim emprendre projectes pilot d'innovació acompanyats d'una avaluació rigorosa, per anar construint un corpus de coneixement sobre què funciona i per a qui, en el nostre context, abans de suggerir-ne la generalització a tots els centres educatius.

Resum

L'orientació educativa consisteix en assistir els joves a concretar el seu projecte de desenvolupament acadèmic i professional per a un cop acabats els ensenyaments obligatoris.

Una enquesta als centres educatius de Catalunya mostra que l'orientació està plenament instaurada però amb mancances que n'amenacen l'efectivitat: discontinua, exclosa del currículum, confinada a l'hora de la tutoria, poc formalitzada, massa concentrada en el darrer curs d'ESO, amb poca atenció als alumnes "sense problemes" i amb un escàs aprofitament dels actors i recursos del territori.

Per corregir aquests problemes suggerim el desenvolupament d'un model d'orientació no prescriptiu que contingui referències i criteris clars per a l'activitat orientadora; el reforç i renovació de la formació en orientació per a tutors i docents, i l'estímul a la innovació i l'avaluació per a identificar pràctiques de referència.

També t'interessarà...

Després de l'ESO, què puc fer?

+ informació

L'orientació a l'ESO. Encara una assignatura pendent?

Infografia: La formació professional i l'ocupació a Catalunya

+ informació

 @FundacioBofill